

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1893.

Andra Kammaren.

N:o 41.

Tisdagen den 2 maj.

Kl. 1 e. m.

§ 1.

Justerades det i kammarens sammanträde den 25 nästlidne april förda protokoll.

§ 2.

Föredrogs och bordlades för andra gången statsutskottets utlåtande n:o 9 a.

§ 3.

Till behandling förekom lagutskottets utlåtande n:o 58, i anledning af ej mindre Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om stiftsstyrelse *Ang. lag om stiftsstyrelse.* Äfven väckta motioner i ämnet.

Sedan komitén för utarbetande af förslag till ändringar i kyrkolagen m. m. den 25 maj 1891 öfverlemnadt ett af komitén författadt betänkande, innehållande, bland annat, förslag till lag om stiftsstyrelse, samt infortrade utlåtanden öfver förslaget afgifvits af samtliga domkapitel i riket, Stockholms stads konsistorium och hofkonsistorium så ock af högsta domstolen, hade Kongl. Maj:t genom en den 10 sistlidne februari aflåten proposition n:o 21, under åberopande af propositionen bifogade, i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, jemlikt 87 § regeringsformen, föreslagit Riksdagen att antaga ett den kongl. propositionen bilagdt förslag till »Lag om stiftsstyrelse».

Under *punkten 1:o* af föreliggande utlåtande hemstälde emellertid utskottet, att Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke måtte af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning af punkten anförde:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Herr talman, mine herrar! Då lagutskottet för sin afstyrkande hemställan beträffande Kongl. Maj:ts nu förevarande proposition anfört i första rummet, att det saknades utredning dels huru läroverksstyrelsen

Andra Kammarens Prot. 1893. N:o 41.

Ang. lag om stiftsstyrelse.
(Forts.)

främdeles skulle blifva anordnad och dels beträffande de kostnader, som kunde blifva en följd af den af Kongl. Maj:t föreslagna ändringen i stiftsstyrelsen samt utredningen både i det ena och andra afseendet skulle hafva ålegat chefen för eklelesiastikdepartementet, så skall jag nu be att få bemöta dessa lagutskottets skäl med några ord.

Det kan ju vara svårt nog att afgöra hvilketdera som är lämpligast, då man framlägger en fråga för Riksdagen, att söka hålla denna fråga inom sina egna gränser så mycket som möjligt eller att äfven upptaga för närmare belysning en eller annan närliggande fråga. I allmänhet synes det mig lämpligare och för hufvudfrågan mera gynnsamt att hålla denna skild från andra frågor; och jag hade i detta fall alls ingen anledning att tro, att Riksdagen skulle betrakta läroverksstyrelsen och stiftsstyrelsen såsom stående i oskiljaktigt sammanhang med hvarandra. Otvifvelaktigt borde det blifva en bättre utgångspunkt för en framställning om den blifvande läroverksstyrelsen, sedan stiftsstyrelsen blifvit ordnad; och jag har i det tillfälliga utskotts utlåtande, der herr Wijkanders motion behandlats, tyckt mig finna en likadan uppfattning.

De skäl, som emellertid varit för mig bestämmande att iakttaga det förfaringsätt, som jag gjort, hafva varit först, att den nu föreliggande frågan om ordnandet af stiftsstyrelsen är en kyrkolagsfråga, framlagd för Riksdagen efter föredragning af statsrådet och chefen för justitiedepartementet, och med hvilken fråga jag icke omedelbart hade annat att göra än att framlägga en beräkning öfver de kostnader, som den ifrågasatta ändringen skulle medföra.

Jag har vidare följt den af kyrkolagskomitén anvisade vägen. Ty om herrarne granska det nu utaf Kongl. Maj:t framlagda förslaget, som ju i de flesta delar öfverensstämmer med kyrkolagskomiténs, så finnes icke ett enda ord i detta lagförslag, som på något sätt berör läroverksstyrelsen. Först i sista paragrafen af den instruktion för stiftsstyrelsen, som kyrkolagskomitén utarbetat — men hvilken instruktion icke förelagts Riksdagen — talar komitén om läroverksstyrelsen på det sättet att den säger, att beträffande läroverksstyrelsen är särskildt stadgad.

Jag har vidare följt den väg, som högsta domstolen har anvisat. Ty vid pröfningen af kyrkolagskomiténs förslag anmärkte högsta domstolen, att, enär kyrkolagskomitén med detta sitt förslag till lag om stiftsstyrelse tydligen och uttryckligen afsett blott kyrkostyrelsen och icke läroverksstyrelsen, funne högsta domstolen det mindre följdriktigt, att komitén till femte ledamot i domkapitlet föreslagit en lärare vid universitetet, högre läroverk eller folkskolelärareseminarium. Högsta domstolen ändrade därför komiténs förslag i denna del och föreslog att den femte ledamoten i stället skulle vara en lekman, en ändring som Kongl. Maj:t också upptagit.

Men jag vågar påstå att, allt detta oaktadt, jag icke lemnat Riksdagen i okunnighet, åtminstone om den uppfattning jag har af den blifvande anordningen af läroverksstyrelsen. På sid. 29 uti den kongl. propositionen finnes ett stycke, som jag inskjutit just för att undvika allt missförstånd. Sedan jag talat om, att det nu ifrågavarande lagförslaget icke berörde läroverksstyrelsen, säger jag: »Men hela denna

fråga», nemligen om läroverksstyrelsen, »torde böra blifva föremål för särskild pröfning, sedan den nu föreslagna omgestaltningen af stiftsstyrelsen blifvit genomförd, enär domkapitlet i sin nva form vida mindre än förr lämpa sig till styrelse åtminstone för de allmänna läroverken.»

Ang. lag om
stiftsstyrelser.
(Forts.)

Af dessa ord lærer väl mer än tydligt framgå, att jag aldrig haft en tanke på, att den föreslagna stiftsstyrelsen skulle blifva en läroverksstyrelse. Komitén hade uti en stiftsstyrelse ursprungligen, i regeln åtminstone, en lärare. Denna bestämmelse har Kongl. Maj:t ändrat och i stället blott föreslagit, att denna ledamot skall vara en lekman.

Men man borde också af dessa ord inse, att jag icke utan tvekan skulle kunna godkänna kyrkolagskomiténs särskilda förslag till författning rörande läroverksstyrelse. Som herrarne veta, består läroverksstyrelsen för närvarande af biskop, domprost och, åtminstone i de flesta fall, 5 å 6 lektorer vid det högre allmänna läroverket i stiftsstad. Enligt kyrkolagskomiténs förslag till författning rörande läroverksstyrelse, skulle läroverksstyrelsen komma att bestå af biskop, domprost, en rektor, en lektor och en lärare vid universitetet, högre allmänt läroverk eller folkskolelärareseminarium. Herrarne behagade finna att kyrkolagskomiténs läroverksstyrelse således är ett försvagande af den läroverksstyrelse, som vi redan hafva. Det är blott och bart under ett vilkor, som jag skulle kunna finna kyrkolagskomiténs förslag till läroverksstyrelse antagligt, och dit skall jag om en stund komma.

Jag fortsätter uti mitt anförande: »Bäst vore naturligtvis, om en själfständig öfverstyrelse för nämnda läroverk blefve upprättad.» Dermed har jag antydtt min allmänna ståndpunkt i frågan. Att jag icke har yttrat mig vidare om denna kärnpunkt, beror helt enkelt derpå, att jag måste betrakta en sådan öfverstyrelse såsom ett i fjerran ligande önskningsmål, ty affären skulle blifva rätt dyr. Den stora läroverkskomitén af 1882—84 beräknade kostnaden för en dylik öfverstyrelse till 40,000 kronor om året, tilläggande, att kostnaden möjligen skulle kunna nedbringas till omkring 30,000 kronor, för den händelse att läroverksbyrån inom ecklesiastikdepartementet i sammanhang härmed skulle kunna borttagas. Nu är visserligen förhållandet det, att läroverksbyråns åligganden och göromål skulle väsentligen minska genom inrättandet af en dylik öfverstyrelse; men att taga bort läroverksbyrån helt och hållet skulle dock icke lyckas på denna väg, emedan läroverksbyrån afven har åtskilliga andra uppgifter att fylla. Särskildt vill jag påpeka dess befattning med universitetet och alla de tekniska läroverken, högre och lägre. Kostnaden skulle sålunda blifva ganska beaktansvärd, och jag anser för min del, att det tillfälliga utskottet har rätt i sitt påstående, att denna kostnad snarare skulle blifva större än mindre, än hvad här beräknats.

Sedan fortsätter jag — och det ber jag herrarne särskildt beakta: »Men framför allt torde det blifva nödvändigt att vidtaga en alldeles ny anordning af de nuvarande profven för erhållande af anställning vid dessa läroverk.» Med en hänvisning till skolkomitén af år 1891 omtalar jag derefter, huru jag ungefärligen har tänkt mig, att dessa prof böra anordnas. De skulle afläggas inför en kommission uti huvudstaden och sedermera vara gällande öfver hela riket. Jag slutar med att tillägga, att »en sådan anordning af profven skulle

enligt komiterades beräkning kräfva en årlig utgift af något öfver 10,000 kronor.

Ang. lag om
stiftsstyrelse.

(Forts.)

När man talar om anordning af läroverksstyrelse, måste man på förhand veta, om denna läroverksstyrelse skall sköta undervisningsproffen eller ej. Dessa undervisningsprof är nämligen läroverksstyrelsens allra ömtåligaste och svåraste uppgift. Befrias läroverksstyrelsen från dessa prof, då kan man med temligen stor frihet anordna denna styrelse. Då, men också först då, kan det blifva tal om att uti denna läroverksstyrelse insätta personer, valda vare sig af fullmäktige i läroverksstaden eller af landstinget. Men skall denna styrelse fortfarande hafva profven kvar, måste man sammansätta den så uteslutande med afseende å dessa prof, så se till godo den pedagogiska erfarenheten och fackbildningen, att det icke kan blifva rum för några särskildt valde ledamöter.

Mitt sista tillägg om att denna kostnad skulle uppgå till något öfver 10,000 kronor bör också helt och hållet befria mig ifrån den anmärkning, som af en motionär har rigtats mot mitt anförande till statsrådsprotokollet, att det nästan ville synas, som om Kongl. Maj:t tänkte ordna hela denna fråga om läroverksstyrelsen utan att låta Riksdagen derom få någon kännedom. Vill man hafva dessa 10,000 kronor som erfordras för den kommission, inför hvilken undervisningsproffen skulle afläggas, så läser det icke finnas någon annan utväg, än att Kongl. Maj:t går in till Riksdagen med en framställning i ämnet, och i sammanhang med en sådan framställning kunde det naturligtvis icke vara möjligt annat än att en fullständig utredning lemnades, huru man tänkt sig hela läroverksstyrelsen böra anordnas.

Det nästa skäl, som utskottet har anført, är det, att af den kongl. propositionen icke framgår huru styrelsen för de allmänna läroverken och folkskolelärareseminarierna skulle blifva beskaffad, derest icke definitivt beslut derom hunnit fattas, innan den föreslagna lagen om stiftsstyrelse träder i kraft. Efter mitt förmenande är det mycket, mycket enkelt, att tänka sig, huru det här skulle ställa sig. Blir det ifrågavarande förslaget till lag om stiftsstyrelse af Riksdagen antaget, så har naturligtvis Kongl. Maj:t att påstå riksdag komma in med en hemställan om anordningen af läroverksstyrelse. Antager Riksdagen Kongl. Maj:ts förslag i detta afseende, så är ju frågan klar; men äfven om Riksdagen skulle afslå denna Kongl. Maj:ts framställning, så uppstår alls ingen fara. Det är visserligen sant, att samma personer för närvarande utgöra stiftsstyrelse och läroverksstyrelse; men om genom ett särskildt Kongl. Maj:ts och Riksdagens beslut dessa personer blifva befriade från sina åligganden beträffande stiftsstyrelsen, så följer deraf alldeles icke, att de i och med detsamma äro befriade från sina åligganden i afseende å läroverksstyrelsen, utan de skola behålla dessa åligganden till dess ett beslut blir fattadt i annan rigtning. Vi hafva alltid både platserna och deras innehafvare kvar.

Lagutskottet säger för det tredje, att någon framställning icke gjorts till innevarande Riksdag om beloppet af den ersättning, som bör tillkomma de ledamöter af den föreslagna stiftsstyrelsen, som Kongl. Maj:t skulle ega att förordna. Jag vågar påstå, att detta skäl icke är riktigt. Det finnes till fullo en dylik beräkning. Ja, det finnes en beräkning öfver hvad hela denna ifrågasatta förändring

från domkapitel till stiftsstyrelse skulle kosta. Det står uti mitt anförande till staterådsprotokollet, att hvad biskop och domprost beträffar skulle de icke hafva någon annan ersättning, än den som redan nu utgår till några af dem. För stiftssekreterarne finnes uppgjord en fullständig beräkning, som står att läsa på näst sista sidan i Kongl. Maj:ts proposition.

*Aug. Jag om
stiftsstyrelse.
(Forts.)*

Vi komma derefter till de två ledamöter, som af Kongl. Maj:t skulle förordnas för viss tid. Om dem säges, att de skulle uppbära arfvoden. Dessa arfvoden äro beräknade för hela riket till sammanlagt 7,000 kronor, för den händelse Hernösands stift blir odeladt, och med proportionerlig förhöjning i fall Hernösands stift blir deladt. Återstår blott rese- och dagtraktamentsersättning åt desse två ledamöter. Men att icke det beloppet kan fixeras bestämdt på förhand, lära väl herrarne klarligen inee, då man ju icke vet, huru lång väg de särskilda ledamöterna få från sina hem till stiftsstaderna eller huru många sammanträden domkapitlen kunna komma att hålla under året. Det finnes sålunda en fullständig utredning öfver alla de kostnader, som den ifrågasatta förändringen skulle medföra. Möjligen svarar mig någon: Vi hafva ingenting alls sett om kostnaderna för amanuenser, vaktbetjening, expedition. Ja, det är sant. Men det är därför, att dessa kostnader äro alldeles oberoende af den ifrågasatta förändringen och måste utgå med alldeles samma belopp, vare sig de gamla domkapitlen bibehållas eller de nya stiftsstyrelserna införas.

Jag vågar sålunda påstå, att de tre skäl, som lagutskottet anført såsom motiv för sitt afslag, icke äro af beskaffenhet att motivera ett sådant afslag. Lagutskottet har ockea tillagt två sakliga skäl eller »betänkligheter ur saklig synpunkt», som det heter. Den ena betänkligheten är följande. Med anslutning till herr Wijkanders motion säger utskottet, att, när nu de gamle lektorerna skulle afsöndras från stiftsstyrelsen och dessa lektorer, i allmänhet taget, äro lekman, så är det nödvändigt, att lekmannaledamöter från annat håll tillföras de nya stiftsstyrelserna. I Kongl. Maj:ts proposition finnes dock, på grund af högsta domstolens förslag, en lekman, den femte ledamoten, stiftssekreteraren naturligtvis oberäknad. Har jag fattat herr Wijkanders motion rätt, har han aldrig tänkt sig mer än en lekman i stiftsstyrelsen. Men hade lagutskottet ansett, att lekmanna-intresset bort representeras starkare, hvad hade då varit enklare än att, med anledning af motionen, föreslå 6 à 7 ledamöter i stiftsstyrelsen? Då hade Riksdagen fått tillfälle att yttra sig om den saken och Kongl. Maj:t fått kännedom om Riksdagens åsigt.

Den andra betänkligheten, ockea framhållen af utskottet i anslutning till herr Wijkanders motion, är den, att desse ledamöter icke äro föreslagna att utses på sådant sätt, att de kunde anses representera församlingarnas intressen. Jag frågar å nyo, hvarför icke antingen göra ett bestämdt uttalande eller kanske till och med framlägga ett förslag i den riktningen? Det hade på samma sätt varit värdefullt för Kongl. Maj:t att få kännedom om Riksdagens åsigt i detta fall.

Innan jag slutar, ber jag blott och bart att få göra ett litet tillägg. Utskottet avslutar sin motivering med en hemställan om afslag å en annan motion, nemligen herr Redellii, gående derpå ut att

Ang. lag om
stiftsstyrelse.
(Forts.)

den presterliga ledamotsplatsen i stiftsstyrelsen skulle tillsättas efter af församlingarnes presterskap upprättadt förslag. Utskottet har på sista sidan der ett uttalande, som, när jag ställer det tillsammans med hvad som är sagdt några rader ofvanför, förefaller mig synnerligen svårt att förstå. Det står: »hvarförutom lämpligheten af den utaf nämnde motionär förordade valprincipen torde med hänsyn särskildt till den stiftsstyrelsen tillerkända domsrätt kunna starkt ifrågasättas.» Nyss rekommenderade utskottet valprincipens tillämpning, nu har det betänkligheter deremot. Jag kan icke finna, att det är något mindre skäl för presterna att kunna få i någon mån deltaga i valet af sin ledamot i stiftsstyrelsen än för församlingarna att få välja sin ledamot i samma styrelse. De skäl, som tala för eller mot, synas mig vara ungefär lika å båda sidor. Att domkapitlet hafva domsrätt öfver presterna, derom behöfver man icke vara tveksam. Men jag frågar, mine herrar, utöfvar icke stiftsstyrelsen eller domkapitlet äfven ett slags domsrätt i frågor, som röra församlingarne? Jag antar t. ex. att ett kyrkostämmobeslut öfverklagas. Hvart går det? Det går åtminstone i vissa fall till domkapitlet eller till domkapitlet och Kongl. Maj:ts befallningshafvande gemensamt. Det utslag, som då af domkapitlet fälles, kan ju kallas för en dom det också.

På grund af hvad jag nu anfört, vågar jag, då de skäl, som lagutskottet anfört för sitt afstyrkande, icke synas vara af den betydighet att de böra inverka på kammarens beslut, vördsamt hemställa, att kammaren behagade bifalla Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Lilienberg: Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har ansett de skäl, som lagutskottet anfört för afstyrkande af Kongl. Maj:ts proposition, icke kunna tillmätas någon betydelse. Lagutskottets uppfattning var den, att, om man än icke kan säga att frågorna om den allmänna undervisningen äro af kyrkolags natur, så är det dock ovedersägligt, att i kyrkolagen förekommer åtskilligt angående biskops åliggande i afseende å denna undervisning. Detta och sakens egen vikt borde, enligt utskottets förmenande, hafva till följd, att Riksdagen borde deltaga i lagstiftningen på detta område angående öfverstyrelsen för de allmänna läroverken och ledningen af dessa läroverks angelägenheter. Lagutskottet ansåg också, att framställning bort göras på en gång till Riksdagen angående de nya stiftsstyrelserna och läroverksstyrelserna. Så har dock icke skett.*)

Herr Rohde: Efter herr statsrådet och chefens för ecklesiastikdepartementet utförliga framställning torde det vara öfverflödigt att framlägga några vidare skäl, som tala för bifall till den kongl. propositionen. Jag skulle sålunda kunna inskränka mig till att instämma i hvad herr statsrådet anfört, men ber dock att få tillägga blott några få ord. Jag för min del anser, att den kongl. propositionen bör bifallas. Jag gör detta, ehuru jag, då jag varit i tillfälle att i Göteborgs domkapitel behandla denna fråga, haft flere anmärkningar mot det kongl. förslaget. Jag har dock icke ansett

*) I anseende till påkommet illam ende nödgades talaren här afbryta sitt anförande.

dessa anmärkningar vara af den betydelse, att de böra föranleda till att afstyrka förslaget antagande. Det bästa är ofta en fiende till det goda, och jag skulle mycket beklaga, om frågan om domkapitlens ombildning, som nu syns stå så nära sin lösning, skulle blifva undanskjuten till en oviss framtid. Det är dock så länge denna fråga stått på dagordningen, det är så starka rop som höjts för en förändring af det bestående, så att det synes som om det vore obilligt att längre fördröja denna frågas afgörande. Och hvarför skulle man icke antaga det föreliggande förslaget? Måne därför att frågan om förändring af läroverksstyrelserna icke framburits i sammanhang med den föreliggande? Ja, herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet tillbakavisade nyss detta skäl. Det synes dock vara obilligt att förhindra en nyttig reform af skäl som ligga vid sidan af sjelfva saken. Förändring af läroverksstyrelserna kan ju mycket väl åvägbringas oberoende af denna frågas afgörande. Man framhåller ofta de partiella reformernas väg såsom den lämpligaste och den som säkrast leder till målet. Hvarför skall man här begära att få afgöra frågan om domkapitlens och läroverksstyrelsernas ombildning i ett sammanhang? Man kan knappast undgå att få det intrycket, att man icke unnar framgång åt förslag, som åsyfta kyrkans bästa. Och dock borde kyrkan och staten söka ömsa sidigt gagna hvarandra. De skulle båda vinna derpå.

Hvad beträffar det af utskottet anförda sakliga skälet för afstyrkande af förslaget, som också af herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet tillbakavisats, så får jag säga, att jag för min del visst icke skulle haft något emot att lekmanaledamöterna i stiftsstyrelserna blefve valde på det sätt, herr Wijk nder föreslagit, om framgång åt förslaget kunde hafva bitvit bä tre beredd på det sättet. Det synes mig dock, som om den apparat, som dermed föreslagits, vore väl stor i förhållande till den uppgift, som denne af församlingarne valde domkapitelsledamoten skulle ega. Det torde också kanske behöfva framhållas, att den synodalförättning, som, om man skall döma af ett uttryck i utskottets betänkande, synes hafva förefallit utskottet såsom ett mål, hvartill vi borde sträffa, dock icke har sitt egentliga hem i den lutherska kyrkan utan i den reformerta.

Jag skall icke vara vidlyftigare utan inskränker mig till att yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Kardell: Om jag kunde öfvertyga mig derom, att Kongl. Maj:ts förslag till lag om stiftsstyrelse innebure en förbättring af de nuvarande förhållandena, skulle jag naturligtvis icke tveka att gifva detsamma min röst. Men då det i mina ögon icke innebär en förbättring, utan tvärt om en försämring af de förhållanden som existera, så är det gifvet att jag icke kan rosta för detsamma. Detta förslag afser nemligen, så vidt jag kan förstå, hufvudsakligen att gifva åt stiftsstyrelserna en mera rent prestörlig karakter, är de få närvarande hafva, och i sammanhang dermed att höja biskoparnes magt och inflytande. Jag ber att i detta sammanhang få anställa en jämförelse mellan de nuvarande stiftsstyrelserna och stiftsstyrelserna sådana de skulle blifva genom antagande af Kongl. Maj:ts förslag.

Ang. lag om
stiftsstyrelse.
(Forts.)

Såsom herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nysse nämnde, bestå de nuvarande stiftsstyrelserna af biskop, domprost, der sådan finnes, samt 4 till 6 lektorer. Dessa lektorer äro numera i regeln lekmän. Sålunda bestå de nuvarande stiftsstyrelserna af 2, stundom blott 1 prest samt 4 till 6 lekmän. Den numeriska öfverlägsenheten, som lekmännen sålunda hafva, motväges dock i icke obetydlig grad derigenom; att biskopen har en synnerligen stor magt och myndighet. Förhållandet har dock icke alltid varit sådant som nu. Lektorerna hafva i äldre tider samtliga antingen varit prester eller åtminstone stått kyrkan mycket nära. Men de löneförbättringar, som i senare tider kommit lärarne vid de allmänna läroverken till del, hafva åstadkommit en vigtig förändring i deras ställning.

Lärarne vid de allmänna läroverken äro numera i allmänhet icke prester, utan lekmän, och de blifva icke heller prester. Vägen till kyrkan går numera ytterst sällan genom skolan. På detta sätt hafva konsistorierna fått den förändrade karakter de nu hafva, i det att ett starkt och kraftigt lekmanneelement tillförts desamma. Deröfver är naturligtvis i och för sig ingalunda att klaga. Jag anser för min del delna förändring vara god. Men så till vida är den nuvarande ställningen icke rätt tillfredsställande som det är gifvet, att lektorerna blifvit utsedda till sina innehafvande befattningar med afseende fästadt uteslutande vid deras förmåga att undervisa, men icke alls med hänsyn till deras lämplighet att deltaga i kyrkans styrelse. Derför är utan tvifvel en förändring här vid lag af behofvet påkallad. Men denna förändring borde då bestå deruti, att lekmanneelementet tillfördes domkapitlet på annat sätt än förhållandet för närvarande är. I den rigtningen går dock icke regeringens förslag. Enligt detta skulle de nya stiftsstyrelserna bestå af 3 prester och 2 lekmän. Presterna skulle vara biskopen, domprosten och en kyrkoherde. Lekmännen skulle vara stiftssekreteraren och en person till. Redan denna numeriska öfverlägsenhet gifver naturligtvis det presterliga elementet i de nya stiftsstyrelserna en stor öfvervigt. Hvad stiftssekreteraren beträffar, som visserligen skall vara lekman, så må man komma i håg, att han skall nämnas af Kongl. Maj:t efter af domkapitlet uppsatt förslag och till och med efter af detsamma gifvet förord. Det vill således säga detsamma som att domkapitlet faktiskt utnämner stiftssekreteraren sjelf. Att han vid sådant förhållande ej kan blifva någon sannskyldig målsman för lekmännen, det är ju alldeles gifvet. Hvad slutligen beträffar den femte ledamoten i de nya stiftsstyrelserna eller den andre lekmannen, skall han likaledes utnännas af Kongl. Maj:t efter förslag af domkapitlet. Det är alldeles tydligt, att den mannen blir en komplett nolla i domkapitlet. Om han finnes der eller icke kan vara precis detsamma. Den lekmannen behöfver icke tagas med i räkningen. Visserligen vore det bättre, om herr Wijkanders förslag antoges. Men äfven om så skedde, skulle denne lekman ej blifva annat än på sin höjd en Saul ibland profeterna.

Det är således här vid lag fråga om att gifva domkapitlet en så godt som rent presterlig karakter, en karakter som de för närvarande alls icke hafva. Om ett dylikt anspråk framställdes inom den katolska kyrkan, vore det naturligtvis ingenting att säga om den saken. Ur katolsk

synpunkt är kyrkan en åt presternas speciella ledning anförtrödd räddningsanstalt, en privilegierad gudomlig förmynderskapsinrättning för människorna, och presten som genom prestvigningen, hvilken der är ett sakrament, anses blifva på ett mystiskt sätt oändligt upphöjd öfver lekmannen, kan vid sådant förhållande icke på något sätt gå in på att ställa sig under dennes ledning eller kontroll i andliga ting. Men bland oss protestanter förhåller sig saken på helt annat sätt. Hos oss är prestvigningen allenast en ceremoni. Kyrkan är en inrättning af världeligt ursprung. Den lutherska statskyrkan i Sverige är således ingenting annat än den svenska staten sjelf ordnad på ett särskildt sätt med speciellt syfte att hägna och upprätthålla den lutherska läran i Sverige. Statens tjenstemän i detta hänseende äro presterna. Då så är förhållandet och då religionen är människornas högsta angelägenhet, kan det naturligtvis icke vara med protestantisk åskådning förenligt att öfverlemnna åt presterskapet ett fullkomligt dominerande inflytande i andliga ting; och detta så mycket mindre som erfarenheten gifver vid handen, att dessa tjenstemän i allmänhet — det gifves undantag — icke äro några vänner af en sådan utveckling, som fortgår genom reformer. Dessutom är det naturligt, att i tidernas lögård hvarje andligt förmynderskap måste minskas i stället för att ökas, nemligen i samma mån som folket sjelft hinner en större andlig mogenhet. Här är det tvärt om fråga om att öka det presterliga förmynderskapet, ej att minska det.

Låt om oss i detta sammanhang erinra oss, huru kyrkostyrelsen är ordnad i de lutherska länderna utom Skandinavien. I dessa lutherdomens ursprungliga hem har det ej funnits biskopar sedan den katolska tiden. Kyrkostyrelsen är, som bekant, der anförtrödd åt konsistorier. Dessa bestå af lika många lekmän som prester. Ordföranden är städse en lekmän, i regeln en jurist. Derigenom har lekmannelementet i kyrkostyrelserna utom de skandinaviska länderna en bestämd öfvervigt. Äfven hos oss har i äldre tider varit fråga om att ställa kyrkan under världslig styrelse. Gustaf Vasa gjorde ett försök i den riktningen. Han sökte ställa den svenska kyrkan under en världslig superintendent och upphäfva biskopsembetena. Hans bemödanden i denna riktning kröntes, som bekant, ej med framgång. Sedan gjordes ett nytt försök af den störste bland våra konungar, Gustaf II Adolf. Han sökte ställa den svenska kyrkan under ett generalkonsistorium, som skulle bestå af 12 ledamöter, nemligen 6 prester och 6 lekmän. Men hans bemödanden strandade mot biskoparnes envisa motstånd. Och sedan han ljutit sitt blod för protestantismens sak på Lützen's slagfält, var det slut med den saken. Nu lefva vi i slutet af det 19:de århundradet och nu är här fråga om att åstadkomma en förändring i stiftsstyrelserna, för att derigenom attlägsna det lekmannelement, som i tidernas lopp i följd af utvecklingens lagar kommit in i desamma. Jag har visserligen, som jag redan nämnt, ingenting emot en förändring, men kan ej vara med om en sådan, som går i den riktning, hvarom här är fråga. Biskoparne speciellt skulle enligt detta förslag få mycket större magt, dels derigenom, att domkapiteln finge en mera presterlig karakter, dels derigenom, att de skulle sammanträda en gång i månaden i stället för

Ang. lag om
stiftsstyrelse.
(Forts.)

en gång i veckan, såsom nu, dels derigenom att de erhöle egen jurisdiktion i vissa fall, något som nu icke är förhållandet.

Det är särskildt en paragraf i förslaget till lag om stiftsstyrelse, som förefaller mig betänklig. Den angår frågan om domkapitelns jurisdiktion. § 19 mom. 1 lyder så: »Nedlägges hos domkapitel anhängiggjord talan, hvarom i 18 § sägs, eller är angivelse om förbrytelse af prest hos domkapitel gjord af den, som sjelf ej vill eller eger att å förbrytelsen tala, eller väckes fråga inom domkapitel om beifrande af sådan förbrytelse; då må domkapitlet, der så skäligt pröfvas, antingen utan att lita allmän åklagare till ransaka och döma i målet eller ock hos konungens befallningshafvande begära förordnande för allmän åklagare att, om han dertill finner skäl, införa domkapitlet föra talan i målet». D. v. s. domkapitlet skulle sålunda ega att stämma en person inför sitt tribunal icke blott efter angivelse af allmänna åklagaren eller målsäganden, utan till och med utan någon angivelse alls, det vill säga detsamma som — efter anonym angivelse. Det der stöter litet på inquisition.

Det är gifvet att jag med denna uppfattning af den kongl. propositionen ej kan skänka mitt bi'all till densamma redan af sakliga grunder. Men jag kan det ej heller med hänseende till skolans intressen. Under domkapitlet lyda, såsom flera gånger blifvit nämndt, både skolan och kyrkan. Den nuvarande ordningen är uanfråga föga lämplig vare sig för skolan eller kyrkan. Ny styrelse behöfves tvifvelsutan för dem båda. Det har sagts, att lektorerna i domkapitlet icke rätt passa att sitta i styrelsen öfver kyrkan. Man kan omvänt säga, att presterna i domkapitlet äro föga lämpliga att nu för tiden — specielt då skolan ej längre har till uppgift att förträdesvis utbilda ämnesvenner för kyrkan — sitta i styrelsen för skolan. Här behöfves en förändring, skolan bör emaricperas från kyrkan, så mycket mer som det är bekant, att i alla öfriga civiliserade länder utom Sverige kyrkans män blifvit skilda från hvarje befattning med styrelsen öfver skolan. Kyrkan har der intet att skaffa med denna; den lyder under egna styrelser. Så är förhållandet i Finland, i Norge och Danmark, i Preussen, Holland, Belgien, Frankrike, Italien och Schweiz. Huru det förhåller sig i Ryssland, känner jag ej. Men derifrån skola vi väl ej hemta mönster i fråga om ordnandet af vara skolstyrelser.

Jag känner visserligen till herr statsrådet och chefens för eklestistikdepartementet önskan att få till stånd en öfverstyrelse för skolan. Men han har ej framtiden i sina händer. Ingen menniska vet, hvad komma skall i morgon. Ifall något skulle hända honom, kunna andra åsigter komma att göra sig gällande. Man får ej räkna i det politiska lifvet med obestämda faktorer. För öfrigt veta vi hvad kyrkan vill. Den vill slippa lektorerna. Dessa skola aflägnas ur domkapitlet. Men hon vill dock sjelf behålla magten öfver skolan. Det framgår till fyllest af just det betänkande om ny styrelse för skolan, som är bifogadt komiténs betänkande med förslag till lag om ny stiftsstyrelse. Herr eklestistikministern klagade öfver, att utskottet icke omarbetat regeringens förelag i öfverensstämmelse med sina önsknin- gar. Ja, naturligtvis hade vi tänkt oss, att särskilda stiftsstyrelser och

särskilda styrelser öfver skolan skulle inrättas. Klart är dock att vid behandlingen af ärendet inom utskottet vi ej kunde hinna utarbета ett fullständigt förslag, sådant som vi ville hafva det. Komitéer behöfva ju åratals för dylika arbeten, i synnerhet då fråga är om grundliga, genomgående förändringar.

Jag yrkar afslag på den kongl. propositionen och bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman: Jag har vid flere tillfällen, då kyrkliga frågor förelegat till behandling här i kammaren, tagit mig friheten påpeka vigten deraf, att, om statskyrkan skall kunna blifva till verklig nytta och välsignelse för vårt land, den måste i sina institutioner och sin verksamhet ställas på så bred botten som möjligt.

Den måste blifva en verklig folkkyrka, och därför måste man tillse, att det borgerliga elementet blir uti dess styrelse så mycket som möjligt representeradt. Om jag nu tager det föreliggande kongl. förslaget i betraktande, måste jag säga, att det samma, så långt ifrån att gå i den riktning jag antyd, tvärt om söker häfda den kyrkligt-aristokratiska riktningen. Det är meningen att lemna hela styrelsen i domkapitlens och biskopens händer. Man ser t. ex. att när man har velat lemna rum åt två lekmanneelement, nemligen stiftssekreteraren och en annan ledamot, så skola ändock förslag till dessa tjänster upprättas af domkapitlet. Det är domkapitlet, som skall föreslå tre behöriga personer, och af dessa af domkapitlet föreslagna eger konungen utnämna en. Jag frågar, om icke härmed redan är afskuren möjligheten att få in ett lekmanneelement, som kanske skulle kunna vara helsosamt för stiftsstyrelsen. Det är ju alldeles klart, att, om domkapitlet skall upprätta förslag till stiftssekreteraretjensten och lekmanneledamotsplatsen, domkapitlet kommer att tillse, att på förslaget upprättas blott sådana personer, om hvilka det kan vara riktigt säkert, att de skola säga ja och amen till allt hvad domkapitlets öfriga ledamöter önska. Jag tror för min del icke, att sådant vore helsosamt, och jag tycker att det är underligt, att i en tid sådan som denna, då man allt mer och mer yrkar på att folket må få någon representationsrätt uti hvad som skall beslutas, man då vill sträma åt på det sättet som har skett i den kongl. propositionen. Förslaget med afseende på Stockholms stads konsistorium, förefaller mig ock högst underligt. Hvarför skall kyrkoherden i Klara ovilkorligen vara själfskrifven ledamot i konsistorium och dess vice ordförande? Bland Stockholms pastorer torde det väl kunna finnas en lämpligare person att insättas i konsistorium än just kyrkoherden i Klara. Man har väl ingen garanti för att just han är den lämpligaste dertill. —

Men hur angelägen man är att noga öfvervaka tillsättningen af de ledamöter, som skola tillsättas för fem år, och af stiftssekreteraretjensten kan man föstå af § 9, der det heter: »Är erkebiskops-embetet ledigt eller är erkebiskopen icke i konsistorium tillstådes, må ej förslag upprättas till besättande af de ledamotsplatser, hvilka för viss tid innehafvas, eller af konsistoriesekreteraretjensten.» Man är således så angelägen, att erkebiskopen skall öfvervaka tillsättandet af detta, att, om han icke är närvarande, man icke får gå i författning

Ang. lag om
stiftsstyrelse.
(Forts.)

Ang. lag om
stiftsstyrelse.
(Forts.)

om saken, och är erkebiskopsembetet ledigt, så får det anstå med tillsättandet af dessa tjänster. Jag skulle vilja fråga: om t. ex. de der fem åren, för hvilka tjänsterna tilläts, äro tilländagångna och sammanfalla med erkebiskopsembetets ledighet, skola de då stå obesatta eller på hvilket sätt skola dessa platser fyllas? Det är nu en fråga, som icke är besvarad i det föreslagna författningsförslaget. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet sade, att läroverksfrågan och stiftsstyrelsefrågan äro sådana frågor, som kunna och böra särskiljas, och därför har han icke ansett sig behöfva framlägga förslag till ordnande af läroverkens styrelse. Men visst är, att det hade varit godt att, när man skall företaga till afgörande frågan om stiftsstyrelse, man samtidigt hade fått se ett definitivt förslag framlagdt till riksdagen beträffande ordnandet af läroverkens styrelse. Jag kan icke neka till, att jag derutinnan ser en brist. Det hade varit godt att få se båda förslagen, innan man nu upprepar de gamla domkapiteln med deras lekmannelement och med dessa lärarekrafter som finnas der och representera läroverken, innan man kastade detta öfver bord och fattade ett beslut beträffande stiftsstyrelsen.

Herr talman, för min del ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bülow: På tal om denna fråga erinrar jag mig en saga, som jag läste i min barndom. Sagoberättaren förtäljer, att djuren på den tiden kunde tala och att kattorna då yrkade att få lagsifta för sig, och rättorna likaledes yrkade att få lagetifta för sig. Utaf detta lärde människorna att skaffa sig särskilda domstolar. Så skaffade sig adeln särskildt forum, prästerna skaffade sig domkapiteln, handtverkarne kämnersrätter och militärerna krigsdomstolar. Nu i våra tider yrka vi, att alla dessa särskilda domstolar skola borttagas, och i denna Andra Kammare har med styrka yrkats flera gånger, att krigshofrätten måtte indragas. Kämnersrätterna äro för länge sedan borttagna. Nu fordrar man en ytterst behöflig reform af kyrkan och domkapiteln, och då kommer regeringen med ett förslag, som gör det ännu mera inveckladt, gör en ännu mera storartad domstol för präster. Stiftsstyrelsen skulle bestå af 5 personer, och af dessa fem skulle endast en vara lekman. Denne komme nära nog att taga sig ut som »En Spurv i Tranedands». Om den nu föreslagna organisationen blefve införd, skulle regeringen, till dess de nuvarande konsistorierna upphörde, få afgifva särskildt förslag, huru det skulle ordnas med stiftssekreteraren. Jag kan icke af föreliggande förslag se annat, än att vi skulle kunna få en stiftssekreterare och en konsistorienotarie på en gång. I alla händelser blefve den apparat vi skulle få betydligt dyrare. Församlingen skulle icke heller få det ringaste inflytande på stiftsstyrelsen, och det är väl hvad Andra Kammaren i en fråga som denna kunde hafva rätt att fordra. Sedan skulle dessa kyrkoherdar, som skulle deltaga i stiftsstyrelsen, hafva ersättning för resekostnad och dagrak- tamente, och det skulle blifva en ofantligt dyr domstol. Hvad man fordrar är att få domsrätten från konsistorierna, eller med andra ord, få presternas egen doms rätt afskaffad. I Danmark har man icke på 100 år haft något domkapitel. Biskopen har der en »stiftssekriver», som kan sjelf aflönas ur en åt honom anslagen kassa. Men aldrig

har man hört, att Danmark haft sämre prester än vi, tvärt om har inom dess prestestånd ett stort antal varit framstående. Vi betala åtskilliga hundra tusen kronor för denna domsrätt åt presterna. Jag vet icke, hvarför presterna i våra tider fortfarande skola åtnjuta denna förmån med egna domstolar, i synnerhet som domkapitlen så sköta denna domsrätt, att deras domar och beslut allt för ofta upphävas af hofrätterna. Det är sagdt från predikstolarne i dessa dagar, att Sverige nu är ett enigt folk. Man har upprepat denna gamla fras från 300 år sedan. Men är det så, böra vi väl fordra, att man tager bort alla särskilda rättigheter oeh domstolar. Man hade också kunnat vänta, att, när denna fråga kom upp, samtidigt dermed kommit förslag till styrelse för läroverken, så att man fått se, huru man hade tänkt sig, att denna skulle se ut, innan man bortkastade det gamla. Jag yrkar för öfrigt bifall till utskottets förslag.

Ang. lag om
stiftsstyrelse.
(Forts.)

Herr Höjer: Efter det anförande herr Kærdell på jemtlandsbänken nyss hade, ett anförande som jag blott delvis kunde uppfatta, kan jag yttra mig ganska kort, och vill endast angifva min ståndpunkt i förevarande viktiga fråga. Om någon skulle spörja mig, hvad man skall göra med föreliggande Kongl. Maj:ts förelag, skulle jag vilja svara på samma humoristiska sätt som en aktad kamrat på kalmarlänsbänken för några dagar sedan med afscende på ett annat då föreliggande förslag yttrade: »Jag tror vi dröja». Det synes mig skäl att göra det, därför att det förslaget som föreligger icke för oss framåt utan afgjort till baka med hänsyn till kyrkostyrelsen i vårt land. Förslaget kan karakteriseras såsom reaktionärt och är efter min uppfattning ett bland de mest reaktionära förslag, som man på de senaste åren sett emanera från Kongl. Maj:t. Det reaktionära i detta förslag har lagutskottet påpekat och det har icke i mina ögon förminskats genom det anförande, herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för en stund sedan höll från statsrådsbänken. Kongl. Maj:t har i sitt förslag tänkt på två parter, herrar prester och herrar jurister, men tydligen glömt en tredje, alldeles icke oväsentlig part, nemligen församlingen. Enligt detta Kongl. Maj:ts förslag skall i domkapitlet finnas två lekmän, nemligen stiftssekreteraren och den på förslag af domkapitlet af Kongl. Maj:t utnämnde lekmanaledamoten, hvartill kommer att äfven stiftssekreteraren skall utnämnas på förslag af domkapitlet. Det synes mig vara alldeles klart — och erfarenheten har äfven ofta ådagalagdt sådant — att resultatet af denna del af Kongl. Maj:ts förslag endast skulle blifva hvad som i lagutskottets utlåtande, hemtadt från herr Wijkanders motion, står att läsa, nemligen att dessa två lekmän skulle under loppet af ett eller ett par år blifva mycket mer presterliga än domkapitlets presterliga ledamöter sjelfva. Det synes mig som om ett verkligt lekmanaelement i den utvidgning af stiftsstyrelsen, som fordras i vår tid, icke är tänkbar på andra vilkor än att församlingarna få mera direkt ingripa i tillsättandet af de personer, som i domkapitlet hafva säte och stämma.

Det andra skälet, hvarför jag icke kan biträda Kongl. Maj:ts förslag, är det af lagutskottet anförda, att det icke föreligger något

Ang. lag om
stiftsstyrelse.
(Forts.)

förslag till skolstyrelsens ordnande, för den händelse förslaget om stiftsstyrelsen antages. Herr statsrådet har visserligen uttalat som sin åsigt, att man borde låta hvar sak gå för sig; man kunde nu besluta om stiftsstyrelsen och sedan, i en närmare eller fjärrare framtid, taga i tu med ordnandet af skolstyrelsen; dessa båda saker vore icke oskiljaktigt förenade. Men för närvarande är det ju ett faktum, att stiftsstyrelsen tillika är styrelse för stiftets allmänna läroverk, och då man nu vill skilja dem åt, synes det mig hafva varit lämpligt, att Kongl. Maj:t i *sammanhang med* sitt förslag till stiftsstyrelse äfven för Riksdagen framlagt förslag till ordnandet af krets- eller lokalstyrelser för de allmänna läroverken.

Denna uppfattning har tydligen också den högt aktade representanten på göteborgsbänken, herr Wijkander, haft. Han vill, att med frågan om skolstyrelsernas organisation skall tagas i tu så fort som möjligt, och att Riksdagen då skall uttala sig åtminstone angående hufvudprinciperna, i hvilken riktning nydaningen skall komma att gå. Jag delar emellertid icke helt och hållet herr Wijkanders åsigt, lika litet som jag kan dela herr statsrådet och chefens för ecklesiastikdepartementet uppfattning af den skolstyrelse han anser, att man skulle stanna vid tills vidare. Herr statsrådet ansåg, att en öfverstyrelse för våra allmänna läroverk vore någonting i ett mer eller mindre aflägsset fjerran liggande, och att man icke kunde räkna med den faktorn i vår tid. Jag vågar dock tro, att detta är en väl pessimistisk uppfattning af förhållandena. Det synes mig för öfrigt, som om vi under sådana förhållanden skulle kunna vänta med förändring af såväl stiftsstyrelsen som skolstyrelsen, till dess vi blifva mogna att vidtaga den reform af skolstyrelserna, som förr eller senare kommer att anses nödvändig. Jag för min del anser, att vi borde hafva varit mogna för länge sedan för skolans och i främsta rummet de allmänna läroverkens fullständiga skiljande från kyrkan. Denna reform kan visserligen synas vara mycket radikal; men ett faktum är, att den helt eller delvis är genomförd i alla våra tre grannländer. I Norge finnes icke någon eforalstyrelse, motsvarande eforalstyrelsen här i Sverige. De allmänna läroverken i Norge subordinerar direkt under undervisnings- och kyrkodepartementet i Kristiania. Den mellanled, som skulle på sätt och vis motsvara krets- eller stiftsstyrelserna hos oss, är i själfva verket just icke mycket att tala om. Den andliga öfverordnade myndigheten i Norge, som är jemförlig med en biskop hos oss, har med afseende å läroverken ingenting annat att skaffa, än att han kontrollerar religionsundervisningen i de olika läroverken och tager reda på, hvilka läroböcker som der begagnas; och den civila myndigheten tager icke i annan mån befattning med skolorna, än att den har uppsigt öfver deras ekonomi. För öfrigt hafva Norges läroverk sina »formandskab», som äro rent lokala styrelser och tillsättas af Kongl. Maj:t i departementet. I Danmark finnes heller ingenting motsvarande våra stiftsskolstyrelser, utan der subordinerar läroverken också direkt under vederbörande minister. Huru det är stäldt i Finland, det veta vi alla. Der är skolans skilsmessa från kyrkan faktiskt genomförd redan genom lagen af år 1869. Det hör till det lärorika i finska kyrkans och skolans historia, att denna reform i

Finland genomförts i främsta rummet på initiativ och genom trägna bearbetningar från en af den finska kyrkans förnämsta män, biskopen i Borgå Schauman. I Finland hafva skolorna sin särskilda öfverstyrelse; och det finnes icke någon kretsstyrelse, men lokalstyrelser, bestående af ett skolråd med tre eller fem ledamöter, af kommunen valde för tre år genom elektor, som föreslå personer, bland hvilka öfverstyrelsen sedermera nämner det nödiga antalet, och under dessa skolstyrelser lyda rektorer och lärare. Hvad jag icke kan förstå är, huru herr Wijkander kunnat säga att »Finland är ett varnande exempel på den risk man löper, om denna lokala inspektion utelemnas ur systemet». En dylik lokal inspektion finnes det ju i det finska läroverksväsendet. Det synes mig i det hela, som om organisationen af det finska skolväsendet skulle vara någonting för oss att i många stycken efterfölja.

Ang. lag om
stiftsstyrelse.
(Forts.)

Först och sist tror jag således, att vi böra spara med att antaga en ny lag om stiftsstyrelser, till dess att derjemte föreligger ett fullständigt förslag till ordnandet af styrelsen för de allmänna läroverken, och, enligt min tanke, bör ett sådant förslag baseras på grundsatsen om skolans skiljande från kyrkan. Man synes mig kunna utan fara vänta till dess. Herr talman! Jag yrkar afslag å Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Redelius: Herr talman, mine herrar! Jag anhåller om eder uppmärksamhet på en liten kort stund. Jag börjar med att erinra, att det är en allmänt bekant sak, att man kan komma till samma mål från motsatta håll. Det skulle utan denna erinran se högst besynnerligt ut och vara alldeles oväntadt för de flesta af er, mine herrar, om jag kommer till en slutsats, som en och annan här förut kommit till, hvilken står annars på rakt motsatt sida mot mig i kyrkliga frågor. Jag skall nemligen icke alls sörja öfver, om förslaget, som nu föreligger, faller, såsom jag tager för gifvet att det gör i denna kammare; och det är icke för den skull således jag funnit mig uppfordrad att begära ordet i detta fall. Det står för mig alldeles klart, att det är komplett onödigt, att jag säger någonting vare sig för afslag eller bifall. Afslag anser jag i alla händelser gifvet, att det blir. Men det var ändå några saker, som rörde kyrkans ställning, och äfven något, som här kastats ut gent emot oss prester, som jag ber om kammarens benägna tillåtelse att få besvara.

Först nämnde en talare — jag tror, att det var herr Kardell — att kyrkans ställning är sådan, att den är stäld under världslig styrelse. Detta är ju sant — vi må se saken sådan den är. Men det är skilda meningar om, huruvida nämnda anordning är i allo lämplig eller icke. Många hafva förklarat sin missbelåtenhet dermed, och detta icke blott prester. Diskussionen här har på det tydligaste ådagalagt, att de, som icke alls äro vare sig prest- eller kyrkvänliga, också äro missbelåtna med denna ställning. Sjelfva den talaren jag åberopade syntes också missbelåten; ty han ansåg, att det behöfves reform i fråga om kyrkostyrelsen. Och en annan, som alls icke sticker under stol med sin obenägenhet för kyrkostyrelse, för biskopar och prester,

Ang. lag om
stiftsstyrelse.
(Forts.)

sade, att en reform här vid lag är »ytterst behöflig». Det synes således, som om vi alla vore ense i denna punkt. Nu är det märkvärdigt nog också förhållandet, att kyrkan icke blott är stäld under världslig styrelse, utan att vår svenska lutherska kyrka till på köpet är stäld under sådan styrelse, att alla andra kyrkosamfund i vårt land ega rätt att deltaga i lagstiftandet för denna kyrka. Jag frågar er, mine herrar: är detta rimligt, är detta skäligt, är detta billigt? Hvad sägen I sjelfva, I, som ären hvad man kallar frikyrkliga och som kallen eder vare sig metodister eller baptister eller hvad det kan vara? Tycken I, att det är lämpligt, att I skolen lagstifta för lutherska kyrkan? För detta är i och för sig ej mera skäl, än att vår lutherska kyrkas män skulle lagstifta för eder.

Nog behöfs det en förändring. Men huru? Jo, säger man, de nuvarande domkapitlen skola ombildas. Ja, men på hvad sätt skola de ombildas? Nyss framhöll en talare med styrka, att det, som domkapitlen hafva att behandla, nemligen skolärenden och egentliga kyrkoärenden, skall åtskiljas. Och vi hafva hört från sådant håll, hvarifrån ordet bör väga tungt i allmänhet och särskildt äfven i denna kammare, att dessa båda grenar af förvaltningen icke äro oskiljaktigt förenade, utan kunna och, efter herr statsrådets uttryck, också böra åtskiljas. Den högt aktade biskop, som är ledamot i kammaren, har äfvenledes för sin del uttalat den uppfattning, att de böra skiljas åt. Alla föregående talare hafva gjort detsamma. Men huru skulle det då blifva? Jo, man skulle ställa så till, att presterna icke få något, åtminstone icke ökad, utan snarare minskadt inflytande på stiftsstyrelsernas sammansättning. Ja, hvad ha väl presterna för inflytande på nuvarande stiftsstyrelsernas sammansättning? Ett hafva vi: vi kunna afgifva en röst på den, som skall af Kongl. Maj:t utnännas till biskop, och hela stiftets presterskap kan sätta upp förslag, inom hvilket Konungen skall nämna en. Detta är också hela inflytandet. I öfrigt vet jag icke, att de i församlingarna tjänstgörande presterna någonsin tillrågats, huru man skulle ställa till. I kyrkolagskomitén var ingen enda prestman, utom de två biskoparne, ledamot. Det är sålunda vilselösdande, minst sagdt, om man vill framställa anmärkningar mot presterskapet för beskaffenheten af det betänkande, som föreligger och hvarur Kongl. Maj:t hemtat sitt förslag till lag om stiftsstyrelse. Jag har för min ringa del icke i allo varit belåten med detta förslag och skall därför nu drista mig till att göra ett par erinringar, i motsats till några föregående talare: *positivt* och icke blott *negativt*.

Jag anser — och jag förmodar, att alla äro ense med mig derom — att, så länge en biskop finnes och man är ense om att biskopar skola finnas, biskopen icke kan uteslutas från stiftsstyrelsen, utan bör vara sjelfskrifven ledamot deri. Detsamma torde väl också böra få gälla domprosten, hvilken dock ingalunda tillsättes af prester, utan hufvudsakligen och uteslutande af lekmän med det bestämde syftemål, att han skall blifva vice ordförande i domkapitlet. Domprostet, d. v. s. pastoratet, utser ju honom på vanligt sätt, och Kongl. Maj:t har utnämningrätt. Icke kan väl domprosten uteslutas, utan han skall väl vara med. Men sedan äro meningarna delade. Det anses

icke nog med de två. Men hvem skall man ha mera? Det har framstälts olika förslag, som vi veta, på 5, 6 eller 7 ledamöter. Och så har det yrkats, att lekmännen skola blifva representerade. Ja, det har jag icke någonting emot. Aldrig har jag bestridt sådant, och icke heller har jag hört någon annan i kammaren göra det, ty det är ju i sin ordning, just därför att presterna icke äro församlingarna, utan blott församlingarnas tjenare, i stort taget, och visserligen skola församlingarna såsom sådana hafva sina representanter i styrelsen, men huru många? Om styrelsen skulle bestå af fem ledamöter, så kan man tänka sig deribland två lekmän och två presterliga ledamöter utom biskopen. Detta är Kongl. Maj:ts förslag, och med denna förutsättning synes det, som om man borde kunna vara nöjd med detta förslag, men man är det dock icke. Hvarför? Jo, enligt min uppfattning — jag ber herrarne noga observera detta, ty jag anser det för min ringa del vara af stor vikt — därför att den s. k. stiftssekreteraren enligt det föreliggande förslaget skulle vara ledamot i styrelsen, och detta anser jag icke vara lyckligt, ty under den gifna förutsättningen befarar jag, att han skulle blifva den egentlige magthafvanden. Detta skulle blifva ett sekreterarerement, hvilket jag icke tror vore lyckligt. Må det gerna vara en juridiskt bildad person, detta har jag icke något emot, men må han blifva rätt och slätt sekreterare och icke ledamot i styrelsen. Då skulle jag hellre se, att en annan lekman kom in der, och jag kan icke heller se någon fara i herr Wijkanders förslag om, att lekmännen skulle få upprätta förslag på tre lämpliga personer, bland hvilka Kongl. Maj:t skulle nämna en. Jag anser, att detta vore i analogi med mycket annat i vårt land, och jag tror icke, att mitt ändringsförslag skulle förtjenat ett så snåft afspisande från lagutskottets sida. Är det verkligen för mycket begärdt af mig, mine herrar, då jag hemställt, att presterskapet inom ett stift skulle till en enda ledamotsplats i domkapitlet få upprätta förslag på samma sätt, som stadgas i fråga om biskopsval. Jag sade på samma sätt som i fråga om biskopsval, och detta därför, att jag icke såg någon rimlig grund att gå utöfver det redan bestående, ty annars hade jag velat hafva denna rätt litet vidsträcktare, så att alla i stiftet tjenstgörande prester skulle hafva rösträtt. Hafva presterna visat sig så misslyckade i sina val i detta fall, att de förtjenat ett misstroendevotum? I den komité, hvars arbete nu föreligger i den kongl. propositionen, hafva två biskopar suttit, och dessa icke bland de minst ansedda i landet. De hafva också på det bestämdaste ogillat denna valprincip, men det är för mig, mine herrar, rätt egendomligt att se detta. Huru hafva de sjelfva blifvit biskopar? Hafva de icke blifvit det i främsta rummet genom prester-nas val och sedermera genom Kongl. Maj:ts utnämning? Är nu dessa biskopars omdöme så klart och så bestämdt, att deras omdöme förtjenar mera afseende än alla andras? Då skulle ju detta innebära, att presterna haft det förståndet och den rättrådigheten att utse de allra yppersta för att få män, hvilkas ord förtjenade mera afseende än de öfrigas, och detta skulle således vara en rekommendation för det ifrågasatta valsättet. Skulle man åter säga, att presterna välja så dåligt och taga hvad som helst, så att dem kan man icke akta, så

Ang lag om
stiftsstyrelse.
(Forts.)

frågar jag: hvarför aktar man då, såsom förut är sagdt, de valdes votum så högt.

Jag vill därför på detta rum uttala min lifliga öfvertygelse derom, att det ingalunda bör klandras, om man begär denna lilla rätt. Må vi å ömse sidor gå hvarandra till mötes och försöka få en rimlig styrelse, och få vi sätta in en ledamot jemte domprosten, så må gerna lekmännen sätta in två, men jag önskade, att vi i allt fall måtte uttala oss något positivt och icke blott negativt och säga nej, nej, nej, ty om så sker, hvarpå kommer det då an, att inga reformer försiggå på det kyrkliga området? Är det rätt männe att säga, det presterna icke äro vänner af en sådan utveckling, som går genom reformer? Huru kunde herr Kardell säga det? Jag vädjar till Riksdagens förhandlingar under de tio riksdagar, som jag haft äran tillhöra denna kammare. Här hafva från presterligt håll framkommit flera förelag till reformer, som många ansett innebära framåtskridande och verkliga reformer, men lekmännen i förening med dissenters hafva slagit i hjel dem. Om nu denna kammare fortfar att göra på samma sätt, så tror jag icke att kammaren har rätt att säga, att det beror på presterna att ingenting går igenom. Jag vill därför hafva denna uppgift motsagd och bestridd. Tillåt oss först att göra någonting, och om vi sedan göra det tokigt, klandra oss då, men binden icke först händerna och kedjen fast fötterna och klandren oss sedan för att vi ingenstans komma och ingenting uträtta.

Om man åter skulle utgå från det bestående och föreslå en stiftsstyrelse med förenad befogenhet att behandla både skol- och kyrkoärenden, så synes mig det första steget böra vara att anordna en sådan kommission för de praktiska profven, som vi nysst hörde om talas från statsrådsbänken, och hvarom föreliggande handlingar tala, ty det är ett oting, att en och samme lärare skall åläggas praktiska prof inför domkapitlet i hvarje stift, der han vill söka en syssla. Har han en gång fått betyg på undervisningsskicklighet, så synes mig detta böra gälla för hans återstående framtid, om han nemligen icke sjelf begär att få aflägga nytt prof. Derför skulle jag vilja på det lifligaste förorda en sådan kommission här i hufvudstaden, inför hvilken lärareprof skulle afläggas. Om så sker, hvarom jag dock har starka tvifvel, ty jag tror icke, att denna kammare har någon synnerlig benägenhet för en sådan kommission, så blefve derigenom stiftsstyrelsens mest grannliga uppdrag, för att nyttja en annan talares ord, ordnad på ett lämpligt sätt. Hvad återstår sedan? Jo, vanliga administrativa ärenden, och för sådant ändamål synes mig styrelsen lämpligast böra bestå af biskopen, domprosten, rektorn vid stiftsstadens högre allmänna läroverk eller, om der finnas flera sådana läroverk, en af deras lektorer, vidare af en prestman, tillsatt på sätt, jag nysst tagit mig friheten framhålla, och slutligen en lekman. Då blir det således två lekmän och två prester, och att helt och hållet utesluta det presterliga elementet, kan väl icke vara på allvar påtänkt, ty i alla andra styrelser tager man ju fackmän, och hvarför skulle man då göra ett undantag jnst här. Skulle man verkligen vilja på allvar häfda den åsigten, att *derför* att man är prestman, så förstår man sig mindre på presterliga ting?

Jag har icke något yrkande att göra.

Herr Svensson från Karlskrona: Oaktadt jag visst icke är fiendligt stämd mot vare sig statskyrkan eller statskyrkans presterskap, anser jag dock Kongl. Maj:ts förslag icke gå i rätt riktning, enär det icke lemnar församlingarna tillräckligt utrymme att deltaga i val af lekmanamedlemmar i domkapiteln och denna stiftsstyrelse icke heller inrymmer tillräckligt åt lekmanna-elementen. Detta har gjort, att jag inom utskottet röstat mot det kongl. förslaget.

Ang. lag om
stiftsstyrelse.
(Forts.)

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid, ty herr Kardell har så fullständigt uttalat mina tankar i saken, att jag kan inskränka mig till att på det lifligaste instämma med honom. Jag yrkar bifall till utskottets förslag och afslag å den kongl. propositionen.

Häruti instämde herr *Lundström*.

Herr Wester: Jag har reserverat mig mot lagutskottets utlå- tande därför, att jag ansett att utskottet bort ingå i saklig pröf- ning af en kongl. proposition. Under ärendets förberedande behand- ling i lagutskottet var flertalet ense derom, att den kongl. propo- sitionen ej borde tillstyrkas i dess nuvarande skick, och det framställes också åtskilliga ändringsförslag som vunno pluralitet, särskildt i afseende å stiftsstyrelsernas sammansättning, ungefär i den riktning som här af åtskilliga talare framhållits.

Jag tror ock, att det varit till nytta för saken, om lagutskottet egnat den kongl. propositionen saklig behandling. Meningarna äro ju ej delade derom, att en ändring i nuvarande författningar rör- rande konsistoriernas sammansättning och verksamhet är erforderlig. Om nu också icke det förslag, som är framlagdt af regeringen, kunnat i den form, hvori det af lagutskottet kunnat tillstyrkas, vinna Riksdagens bifall, hade dock efter min uppfattning, genom en saklig behandling vunnits, att Riksdagen något bestämdare uttalat sin mening om de principer, hvarpå en dylik lag, särskildt rörande stifts- styrelsernas sammansättning, borde grundas. Detta hade varit, såsom herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet redan fram- hållit, en mycket värderik sak för regeringen, då den, såsom vi väl hafva att vänta, kommer med ett nytt förslag i ämnet.

Då emellertid Första Kammaren antagit Kongl. Maj:ts proposition oförändrad och jag ej kan gifva min röst till densamma i dess nuva- rande form, har jag intet yrkande att göra.

Herr Waldenström: Det är nog sant, hvad herr Redelius sade, att det är lätt att i denna fråga vara negativ, men svårt att vara positiv. Jag förstår äfven, att det måste — i händelse det kongl. förslaget faller, såsom det troligen gör — för Kongl. Maj:ts kännas smärtsamt att icke af Riksdagen hafva fått någon anvisning, i hvad riktning en ändring af lagen om stiftsstyrelse bör gå, om den skall hafva utsigt att vinna understöd af Riksdagen ett kommande år. Emellertid måste äfven jag inskränka mig till att vara negativ. Jag har ett par gånger försökt mig på positiva förslag rörande stiftssty- relsen, men det har icke ledt till något resultat. År 1868 hade jag äran att vara ledamot af det första svenska kyrkomötet. Då väckte

Ang. lag om
stiftsstyrelse.
(Forts.)

jag en motion, att val till biskop skulle förrättas icke blott af stiftets prest^r, utan äfven af lekmän, utsedde af församlingarna till lika antal som de i biskopsvalet deltagande presterna. Detta godkändes af kyrkomötet, men Kongl. Maj:t gjorde ingenting vidare deråt. Sedan väckte jag en liknande motion här i Riksdagen för åtskilliga år tillbaka. Andra Kammaren, om jag minnes rätt, biföll, men Första Kammaren afslog densamma. Och så blef det naturligtvis då ingenting vidare af den saken. Jag tror dock, att det måste vara en mycket viktig sak, att man, då det gäller att omorganisera stiftsstyrelserna, börjar med att ändra sättet för biskoparnes tillsättande. Det fins icke, så vidt jag vet, något annat område, der chefen för ett antal tjänstemän tillsättes af tjänstemännen sjelfva. Rektorerne vid läroverken tillsättas icke af lärarne. Öfverstarna i hären tillsättas icke af officerarne o. s. v. Men inom kyrkan är det så, att presterskapet, hvilket biskopen skall i församlingens intresse öfvervaka, tillsätter biskopen, utan att församlingen har det ringaste i den saken att säga.

Jag skall medgifva såsom alla andra, som här talat, att det är af behovet påkalladt, att stiftsstyrelserna ändras. Jag skall också be att få säga, att om jag sätter mig emot det kongl. förslaget, så sker det icke, såsom herr Rodhe uttryckte sig, derför att jag icke skulle unna kyrkan en reform till hennes bästa; utan det sker derför, att jag icke kan finna det här framlagda förslaget tillfredsställande.

Mot detsamma kunna göras befogade anmärkingar beträffande dels detaljer, dels den princip, på hvilken det är byggt.

Hvad angår *detalj*anmärkningarna, skall jag be att få framhålla några.

I 6 § står det, att domkapitlet skall »förvalta de under domkapitlets omedelbara vård ställda kassor och uppbördsmedel» samt »öfva tillsyn öfver förvaltningen af de inom stiftet varande kyrkors och fromma stiftelsers med flere dylika medel». — Domkapitlet skall således icke blott öfvervaka förvaltningen af *kyrkans utan äfven af fromma stiftelsers medel*. Hvem skall då säga hvad som menas med fromma stiftelser? Om der upprättas af enskilda personer missions-skolor, om der upprättas barnhem, diakonissanstalter och annat sådant — är det då meningen, att domkapitlet skall utan vidare hafva rättighet att blanda sig i förvaltningen af de medel, på hvilka dessa fromma stiftelser äro grundade och genom hvilka de uppehållas?

I 7 § heter det: »Biskop med biträde af stiftssekreterare eger att behandla och afgöra de mål och ärenden, hvilka närmare bestämmas i den särskilda intruktion för stiftsstyrelse, som Konungen utfärdar». Ja, hvad blir det för en instruktion? Hvad kommer den att innehålla? Hvad är det för mål, som Konungen på detta sätt genom en administrativ instruktion skall tillerkänna biskop och stiftssekreterare?

Sedermera står det i 15 §: »Den, som första gången tager säte i domkapitel, aflägge den ed, som för ordförande eller ledamot af domkapitel är föreskrifven.» Lagstiftningen har under de senare åren gått i den rigtningen, att man afskaffat löftesederna. Jag förstår då icke, hvarför i detta förslag en sådan här löftesed skall vara införd. Biskopen aflägger ed, när han blir prestvigd; sedan aflägger han ed,

när han blir biskop. Skall han då återigen aflägga ed när han första gången tager säte i domkapitel? Domprosten aflägger ed, när han blir prestvigd; han aflägger ed, när han blir prost. Skall han aflägga särskild domkapitelsed, när han första gången tager säte i domkapitel? Sammalunda aflägger den af Kongl. Maj:t förordnade kyrkoherden ed, när han blir prestvigd. Och nu skulle han åter aflägga ed, när han för första gången tager säte i domkapitel. Vore det då icke bättre, att, när ett förslag till lag framlägges af sådant innehåll som denna, hela det der talet om en särskild ed, när man tager säte i domkapitel, blefve utelemnadt, allra helst som Riksdagen nyss beslutit äfven prestedens borttagande.

Ang lag om
stiftsstyrelse,
(Forts.)

Dessa äro de viktigaste detaljanmärkningar, som jag trott kunna göras mot förslaget.

En stor svaghet i den *princip*, på hvilken förslaget är byggdt, synes mig vara den, att den tillämnade stiftsstyrelsen blir en styrelse, som *kompletterar sig sjelf*. Den består af biskopen och domprosten såsom sjelfskrifna ledamöter, vidare af stiftssekreteraren, som tillsättes af Kongl. Maj:t på *domkapitlets förord*, samt en prest och en lekman, som också tillsätts af Kongl. Maj:t på *domkapitlets förslag*. Det är alldeles klart, att detta, i det allra närmaste, är detsamma, som att domkapitlet sjelf tillsätter dem, och jag vet icke något, som bättre kan befördra stagnation än styrelser, som på ett vare sig mer öppet eller förtäckt sätt komplettera sig sjelfva.

Utskottet har också påpekat, att man icke fått någon föreställning om, huru den nya *läroverksstyrelse*, som blir nödvändig, om förslaget antages, skall komma att se ut; och jag kan instämma äfven i detta. Emellertid torde det vara en fråga, som skulle kunna ordnas oberoende af den nu föreliggande. Det sätt, som herr statsrådet tänkt sig för lärareprofvens anordning, synes mig likväl icke vara lämpligt. Ty om här i Stockholm tillsättes en kommission, inför hvilken alla lärareprof skulle afläggas, så komme det att till den grad störande inverka på *undervisningen vid de läroverk*, vid hvilka alla dessa prof skulle afläggas, att jag tror, att rektorerna och lärarekollegierna vid dessa läroverk snart finde anledning att på det högsta beskärma sig öfver den anordningen.

Af hvad jag nu anfört framgår, att jag, herr talman, icke kan instämma i den kongl. propositionen, utan måste förena mig med utskottet i det slut, hvartill det kommit.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 2 och 3.

Biföllos.

§ 4.

Härefter föredrogs Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 19, med anledning af väckt motion om skrifvelse till

Om ändrade
bestämmelser
ang skolkonsi-
storiernas
sammansätt-
ning m. m.

Om ändrade
bestämmelser
ang. skolkonsi-
storiernas
sammansätt-
ning m. m.

(Forts.)

Kongl. Maj:t med begäran om framläggande af förslag till ändrade bestämmelser angående skolkonsistoriernas sammansättning m. m.

Med föranledande af ifrågavarande, inom Andra Kammaren af herr *E. A. Wijkander* afgifna motion, n:r 212, hemstälde utskottet:

»att Andra Kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, det Kongl. Maj:t tacktes — derest en lag om stiftsstyrelse i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts till innevarande Riksdag aflåtna proposition blifver antagen och fastställd, och under förutsättning att lärareprof för anställning vid de allmänna läroverken komma att ega rum inför särskildt förordnad kommission — taga i öfvervägande, huru vida icke i de allmänna läroverkens stiftsstyrelser, skolkonsistorierna, böra ingå af kommunala myndigheter valda ledamöter, samt till Riksdagen inkomma med den framställning, som med anledning deraf kan blifva erforderlig.»

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Östberg: Det förslag utskottet här har framställt hvilat, såsom uppenbart är, på den förutsättning, att en lag angående stiftsstyrelse skulle blifva af Riksdagen antagen. Då emellertid kammaren icke antagit en sådan lag i någon form, är det gifvet, att det förslag, det tillfälliga utskottet här framställt, icke kan leda till någon åtgärd. Jag hade hoppats, att Riksdagen skulle komma att lemna sitt bifall till den kongl. propositionen med vissa förändringar, och jag hade trott, att den hemställan, utskottet här gjort, skulle kunnat i viss mån bana vägen för ett sådant beslut. Då emellertid kammaren nyss beslutat att bifalla lagutskottets hemställan, har jag intet annat yrkande att göra, än att kammaren måtte afslå det nu föredragna betänkandet. Jag vill dock dervid uttala den öfvertygelse, att kammaren för sin del godkänner den uppfattning, som det tillfälliga utskottet i sitt utlåtande angifvit, äfvensom den förhoppning, att densamma måtte blifva beaktad af Kongl. Maj:t vid denna frågas framtida behandling.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan afslogs.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes sammansatta banko- och lagutskottets memorial, n:o 4, med hemställan om anvisande af ersättning åt utskottets sekreterare.

Detta ärende skulle uppföras främst å föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

§ 6.

Herr Persson i Mörarp begärde ordet och yttrade: Kammaren har vid det nu snart slutade sammanträdet för dagen beslutat att

för andra gången bordlägga statsutskottets utlåtande n:o 9 a) angående lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. Då det emellertid är af vigt, att Riksdagen måtte få så snart som möjligt behandla statsregleringsförslaget, men detta icke kan inkomma från statsutskottet, förr än nu ifrågavarande betänkande blifvit af Riksdagen slutbehandladt, så hemställer jag, att kammaren ville besluta att på morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden först uppföra detta statsutskottets utlåtande n:o 9 a).

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Anmälades och godkändes

dels nedannämnda förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen, nemligen:

af *statsutskottet*:

n:o 37, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjerde hufvudtitel;

n:o 39, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjette hufvudtitel, innefattande anslagen till civildepartementet;

n:o 39 a, i anledning af Kongl. Maj:ts framställningar dels under riksstatens fjerde hufvudtitel om anslag till generalstabens topografiska arbeten och dels under sjette hufvudtiteln om anslag till rikets ekonomiska kartverk;

n:o 74, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitförekomster;

n:o 75, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af mark från förra landskamrerarebostället $\frac{1}{2}$ mantal Grytan n:o 2 i Brunflo socken af Jemtlands län till skjutfält för Norrlands artilleriregemente;

n:o 76, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående afsöndring af jord från indragna militiebostället 1 mantal Vesterlösa n:o 1 i Östergötlands län;

n:o 77, i fråga om utredning och förslag angående afskrifning af den från viss jord inom Skåne m. fl. provinser utgående kyrkotionden;

n:o 78, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående disposition af inflytande köpeskillning för kronan tillhörig mark i kvarteren Edelman mindre och Krabaten i Stockholm m. m.;

n:o 79, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående öfverlåtelse till staden Visby af vissa kronan tillhöriga tomter i nämnda stad;

n:o 82, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till utvidgande af kasernetablissemnetet i Östersund och Svea ingenjör-

bataljons härvarande kasernetablissemment afvensom till uppförande af ett nytt kasernetablissemment för Norrlands trångbataljon m. m., samt

n:o 83, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till Ljusdals stationssamhälle af mark från indragna löjtnantsbostället ^{235/}₃₈₄ mantal Gärde n:o 2;

af *bevillningsutskottet*: n:o 88, angående tullbevillningen;

af *lagutskottet*: n:o 89, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition rörande vissa ändringar i förordningen angående utvidgad näringsfrihet den 18 juni 1864;

af *sammansatta banko- och lagutskottet*: n:o 87, angående ändring i §§ 13 och 17 af lagen om rikets mynt den 30 maj 1873; samt

af *Riksdagens kansli*:

n:o 85, om utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m. och

n:o 86, om undersökning och förslag åsyftande ett bättre ordnande af förhållandet mellan lappar och jordegare i vissa trakter nedanför lappmarksgränsen;

dels ock Riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

n:o 18, angående ändrad lydelse af § 74 regeringsformen; och

n:o 19, om förslag till lag angående bevisning inför rätta, lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdebalken, lag angående ändringar i 14 kap. jorddebalken samt lag angående ändring i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 3.1 e. m.

In fidem
Hj. Nehrman.